

VOLBY DO ZÁVODNÍCH RAD V OBDOBÍ LET 1945–1948¹

Lubomír Hlavienka

Lubomír Hlavienka: Elections to work councils between 1945 and 1948

This article deals with elections to works councils in 1945 and 1947. Work councils represented one of the pillars of the newly established corporate democracy, and, in the process of selecting the workers' representatives, political party membership of the candidates should not have played any role. In few years' time, however, the political aspect became an increasingly important factor, particularly in 1947. The article focuses primarily on these elections as the political struggle over these work councils intensified during them and their course was disturbed by the resistance of the workers who did not elect their delegates in many places or in the repeated elections.

Key Words: Czechoslovakia, work councils, industry, communism

V letech 1945 až 1948 se Československo rychle proměňovalo a období první republiky, na nějž poválečná ČSR navazovala, se stále více vzdalovalo realitě nového státu. Národní fronta (dále jen NF), která se podle závěrů Košického vládního programu stala základem politického systému poválečného Československa, byla složena pouze ze stran levicových a středových,² což vychýlilo politickou rovnováhu v zemi ve prospěch levice. Tři socialistické strany byly navíc ještě seskupeny v tzv. Socialistickém bloku, což pozici levice v politickém systému Československa ještě více posilovalo.³ Můžeme tedy hovořit o tzv. středolevé asymetrii stranického systému či uzavřeně pluralitním systému.⁴ Pouze strany tvořící NF směly být zastoupeny ve vládě, takže v důsledku těchto zásad na půdě parlamentu neexistovala legální opozice a navíc samotná role parlamentu byla fakticky suspendována na nástroj pro přijímání předjednaných norem, takže všechna zásadní rozhodnutí se odehrávala na půdoryse vedení Národní fronty.⁵

Do tohoto systému ještě často vstupovalo sjednocené odborové hnutí, v jehož čele, coby předseda Ústřední rady odborů (dále jen ÚRO), která v květnu 1945 vyšla z ilegality a převzala moc v odborech,⁶ zasedal dlouholetý člen KSČ Antonín Zápotocký. V reálu se tak dělo, že i když formálně disponovali komunisté ve vedení Národní fronty, kde zasedali předsedové všech stran NF a občas i předseda ÚRO, jen dvěma hlasy, tak v reálu nejenom díky hlasu A. Zápotockého, ale i díky tomu, že se i předseda Československé sociální demokracie Zdeněk Fierlinger přikláněl na stranu komunistů, disponovali čtyřmi

1 Studie vznikla z grantového projektu Grantové agentury České republiky Průmyslové dělnictvo v českých zemích v letech 1938–1948 (GA ČR 13-10279S).

2 Byly v ní zastoupeny Komunistická strana Československa (KSČ), Československá strana národně socialistická (ČSNS), Československá sociální demokracie (ČSSD), jež byly i členy tzv. Socialistického bloku. Ty doplňovala středová a zároveň konfesní Československá strana lidová (ČSL). Ze slovenských stran se jednalo o Demokratickou stranu (DS) a Komunistickou stranu Slovenska (KSS). Tyto slovenské strany před volbami v květnu 1946 doplnila Strana práce a Strana svobody, jejichž vliv byl však marginální. Václav VEBER, *Osudné únorové dny*, Praha 2008, s. 48–49; Stanislav BALÍK – Vít HLOUŠEK – Jan HOLZER – Jakub ŠEDO, *Politický systém českých zemí 1848–1989*, Brno 2011, s. 128–133.

3 Christiane BRENNER, *Mezi východem a západem*, Praha 2015, s. 41.

4 S. BALÍK – V. HLOUŠEK – J. HOLZER – V. ŠEDO, *Politický systém*, s. 129.

5 V. VEBER, *Osudné únorové dny*, s. 33.

6 František ČAPKA, *Odbory v českých zemích v letech 1918–1948*, Brno 2008, s. 154.

hlasy. To jim tedy umožňovalo i navzdory odporu zbylých stran NF pomalu prosazovat své postoje.⁷

Na období třetí republiky je možné nahlížet jako na boj nekomunistických stran nejenom proti KSČ a KSS, ale i proti levicovým a prokomunistickým křídům uvnitř vlastních stran.⁸ Na druhou stranu, všechny strany NF byly poznamenány válkou a německou okupací, což v mnoha ohledech jejich postoje v některých zásadních bodech velice sblížilo. Předválečný model československého státu s velkými národnostními menšinami byl odložen a vysídlením německého a části maďarského etnika měly být odstraněny příčiny dřívějších národnostních sporů, na čemž se shodovaly všechny strany NF.⁹ Vůči období let 1918–1938 se mělo výrazně změnit i hospodářství, v čemž se také všechny strany shodovaly. Základem tohoto proměněného hospodářství se měl stát znárodněný průmysl a finančnictví. V tomto případě se však mezi stranami objevovaly rozpory ohledně rozsahu, tempa a formy znárodnění.¹⁰ i přes tyto shodné body ale přetrvávaly mezi stranami (zejména mezi komunistickými stranami a Československou stranou národně-socialistickou, dále jen ČSNS) významné ideové rozpory o budoucím směřování republiky, které byly s konečnou platností ukončeny až po únoru 1948.

Oproti předválečnému Československu se také velice významně transformovala role odborového hnutí a jeho vliv na politiku země. Odbory byly již v červnu 1939 spojeny, když dosavadních devět různých odborových centrál bylo sjednoceno pod názvem Národní odborová ústředna zaměstnanecká (dále jen NOÚZ).¹¹ Na tom, že tyto změny budou zachovány také v osvobozeném Československu, se shodoval domácí i zahraniční odboj a tato zásada byla zformulována i v Košickém vládním programu. Samotné Revoluční odborové hnutí (dále jen ROH) a jeho řídicí orgán ÚRO vznikly v r. 1944 a během květnových dní r. 1945 převzaly rozhodující moc v odborovém hnutí.¹² V důsledku těchto událostí vstoupilo odborové hnutí do nové epizody československých dějin jako jednotná organizace, která si kladla i významné politické cíle.

Vliv odborového hnutí na politiku země byl silný z důvodu změny hospodářských poměrů v zemi. Tato posílená pozice odborů se projevila i účastí předsedy ÚRO na jednáních NF a odborové hnutí se jako masová organizace stalo jedním z významných partnerů vlády. Členové ÚRO tak získali zastoupení ve Svazu průmyslu a na místní úrovni se odboráři snažili zasahovat nejenom do hospodářského řízení továren, ale v období po skončení války se podíleli i na národní očiště. Když bylo v říjnu 1945 svoláno Prozatímní národní shromáždění, tak ÚRO jej obeslalo osmi svými zástupci. Členové ÚRO také zasedali v Hospodářské radě vlády.¹³

Mimo tohoto vlivu se ale odborové hnutí pokoušelo do politiky zasahovat i masovými nátlakovými akcemi. Po květnu 1945 se ROH domáhalo, aby byly přijaty jeho požadavky,

7 V. VEBER, *Osudové únorové dny*, s. 30.

8 Tamtéž, s. 6.

9 Ch. BRENNER, *Mezi východem a západem*, s. 41.

10 K. KAPLAN, *Československo v letech 1945–1948*. Sv. 1. Praha 1991, s. 22.

11 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 137.

12 V. VEBER, *Osudové únorové dny*, s. 33.

13 Lenka KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita poválečné doby. K dějinám československé společnosti v letech 1945–1948*, Praha 2004, s. 52–53.

kteří v mnohém zacházely za hranice ujednané a přijaté v Košickém vládním programu, a během léta 1945 se konala řada manifestací i stávek, které požadovaly co nejrychlejší a nejrozsáhlejší znárodnění. V pozdějších letech se ve středu zájmu ocitl osud tzv. konfiskátů.¹⁴ To, že se odbory stavěly za tyto požadavky a tím překračovaly i předem ujednané meze, bylo umožněno tím, že ve čtyřicetičlenném prozatímním výboru bylo zastoupeno 35 komunistů a levicových sociálních demokratů a pouze 3 národní socialisté a 2 lidovci.¹⁵

V rámci boje komunistických a nekomunistických sil o vliv v odborovém hnutí sehrály během těchto let významnou roli závodní rady, coby volené dělnické orgány, zastupující všechny dělníky na pracovišti, bez rozdílu politické příslušnosti, či toho, jsou-li vůbec odborově organizováni. V systému poválečného Československa představovaly tyto rady jednu z institucí hospodářské demokracie, konkrétně demokracii závodní.¹⁶ Tato závodní demokracie odrážela změny v hospodářském a politickém životě poválečné ČSR. Konkrétně znamenala zvýšenou pravomoc zaměstnanců a zaměstnaneckých organizací na řízení továren a byla reprezentována právě závodními radami. Na chodu závodu se tedy skrze zaměstnanci volené závodní rady podíleli i dělníci, avšak ačkoliv byly tyto rady často iniciativnější, než tovární odborové skupiny, tak samotné rady nebyly organizační složkou ROH.¹⁷ Do soustavy závodní demokracie dále patřila i závodní odborová organizace, která předkládala návrh na složení závodní rady a měla vůči ní i pravomoc kontrolní.¹⁸

Závodní rady vznikly živelně během revolučních dní v květnu 1945 a postupně přebíraly v továrnách i úřadech do svých rukou organizační, personální i hospodářské záležitosti. První organizační dokument, který vytyčoval pravomoci a odpovědnost závodních rad, vzešel již ze zasedání ÚRO 1. května 1945. Podle této směrnice měli členové závodních rad zastupovat zaměstnance „*před podnikateli a úřady ve všech otázkách mzdové, pracovní a sociální politiky.*“¹⁹ Závodní rady tedy plnily roli kontrolních orgánů na pracovištích, měly povinnost hájit sociální, hmotné, a kulturní zájmy zaměstnanců a spolupodílet se na správě závodu.²⁰ Rady ovšem tuto svou kontrolní pravomoc často překračovaly a snažily se aktivně zasahovat do řízení jednotlivých podniků.²¹ Základní právní rámec pro činnost závodních rad vycházel ze zákona č. 330/1921 sb. a též ze Směrnice pro volby do závodních rad, zveřejněné ÚRO 12. května 1945. Ta se snažila na základě dohody ÚRO z 1. května vymezit personální obsazení těchto rad. Ve směrnici totiž mimo obecných frází, že členové rad musejí být nejlepší a nejpracovitější, stanovila zároveň to, že tito členové

14 L. KALINOVÁ, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007, s. 61–62.

15 V. VEBER: *Osudové únorové dny*, s. 3–34.

16 K. KAPLAN, *Hospodářská demokracie v letech 1945–1948*, in: *Některé problémy hospodářského vývoje Československa v letech 1945–1948*. Praha 1967, s. 7. Těmito institucemi byly státní orgány hospodářského řízení, hospodářská samospráva a závodní demokracie.

17 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 160.

18 Tamtéž, s. 14.

19 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Bářská a hutní společnost n. p. Železářny Třinec, inv.č. 585, Směrnice pro činnost závodních rad.

20 K. KAPLAN, *Hospodářská demokracie*, s. 14.

21 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 159.

nesmějí uplatňovat své stranické a politické zájmy.²² Toto ustanovení se ale v pozdějších letech ukázalo být k ničemu. Zvláště za situace, když o závodní rady propukl na přelomu let 1946 a 1947 politický zápas. Nicméně v prvních měsících existence závodních rad můžeme v odborovém tisku skutečně sledovat snahu deklarovat jednotu a nestranickost rad. Na stránkách deníku *Práce* čteme: „*Pokud jde o Československo, situace odborového hnutí byla nejenom žalostná, ale přímo roztomilá. Měli jsme pomalu tolik odborových ústředí, kolik jsme měli politických stran... Ano, teprve nyní vyrostla odborová jednota.*“²³ Tato nestrančnost byla ale deklarována pouze ve vztahu k dalším stranám NF, jelikož revolučnost rad i obecně změna celého politického prostředí poválečné republiky se projevila i na této úrovni. V praxi to znamenalo, že představitelé prvorepublikových stran, jejichž existence v poválečné republice nebyla povolena, nezasedali v těchto radách a byli vystaveni útokům tisku.

Závodní rady jako zastupitelské orgány dělnictva byly cílem zájmu stran NF po celém období let 1945–1948. Již krátce po skončení války byl význam závodních rad v systému třetí republiky umocněn tím, že podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 sb. z 19. května 1945 měly závodní rady ustavit národní správy ve všech závodech, kde majitelem byl Němec, Maďar, nebo kolaborant, což byl jeden z předstupňů pozdějšího znárodnění daného podniku. Národní správa byla dosazena do 10 125 podniků.²⁴ V pozdějších letech se závodní rady staly kolbištěm prohlubujícího se boje mezi komunisty a ostatními stranami. Od r. 1946 se pozice ROH a KSČ stále sblížovaly a během boje o osud konfiskátů na přelomu let 1946 a 1947 se odborové hnutí i závodní rady postavily za požadavky KSČ. Během stávky ve Varnsdorfu či stávky ve firmě Zátka se tak setkáváme s tím, že závodní rady těchto podniků schvalovaly stávky a zároveň závodní rady dalších závodů tyto stávky podporovaly, jak ukazují jejich manifestační telegramy a dopisy, zaslané na úřad předsednictva vlády.²⁵

Ovládnutí, či pouhé posílení vlastního vlivu v závodních radách se stalo společným cílem všech stran a vhodnou příležitostí, jak prosadit své kandidáty do rad, byly právě volby. V období třetí republiky se konaly volby do závodních rad nejprve v r. 1945 a další, již mnohem více poznamenané politickou situací v Československu, v průběhu roku 1947. Cílem tohoto příspěvku je pokusit se nastínit průběh tvorby závodních rad na území Krajské odborové rady (dále jen KOR) Ostrava, která měla pod svou správou i území českého Slezska. Zdejší region byl bohatý na množství průmyslových závodů i dolů a KSČ zde hledala oporu pro dosažení svých cílů, zatímco ostatní strany Národní fronty se pokoušely jí v tom zamezit.

Vznik závodních rad v r. 1945

V průběhu května a června 1945 se na pracovištích rychle obnovovaly odborové orgány a na základě směrnice ÚRO vzniklo velké množství závodních rad, coby orgánů dělnické samosprávy závodů. Volby do rad se měly uskutečnit ve všech podnicích, provozech, či úřadech, v nichž bylo zaměstnáno minimálně 20 lidí. Podle článku 7 Směrnice pro

22 ZAO, f. Báňská a hutní společnost n. p. Železářny Třinec, inv.č. 585, Směrnice pro činnost závodních rad.

23 Bohumil LAUŠMAN: *Odborové hnutí včera a dnes*, *Práce*, roč. 1945, č. 20 z 30. května 1945, s. 1.

24 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 160.

25 Národní archiv Praha (dále jen NA), fond Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna, sign. 1410/10, č. kart. 1147.

volbu závodních rad měli být jejich členové voleni aklamací na schůzích zaměstnanců jednotlivých podniků. Za člena závodní rady mohl být zvolen jakýkoliv zaměstnanec (tedy i ten neorganizovaný v odborovém hnutí), který byl zaměstnancem podniku a byl starší 18 let. Směrnice také určily, kdo pozbyl aktivního i pasivního volebního práva. Jednalo se o ředitele továren, vedoucí podniků, ale i zrádce a kolaboranty. O tom, kdo nakonec smí, nebo nesmí volit, či být volen, rozhodovali sami dělníci hlasováním.²⁶ Ačkoliv nebyly závodní rady institucí ROH, tak si ÚRO přisvojilo roli v hlasovacím procesu. Podle směrnice důvěrník ÚRO svolával volební schůzi, řídil ji a dával hlasovat o jednotlivých bodech.²⁷ Podle těchto směrnic se během května konaly volby do závodních rad napříč celým obvodem KOR Ostrava.

Ačkoliv měla být podle ÚRO zajištěna nestrannost (opět jen ve vztahu ke stranám zastoupeným v NF) odborů, tak již v těchto prvních volbách můžeme vidět, že to byli komunisté, kdo v nich od začátku získal silné postavení, i když v těchto dnech se KSČ snažila nevystupovat proti kandidátům ostatních stran a na schůzi krajského ÚV KSČ zaznělo, že nemají být při výběru kandidátů na členství v radách přehlíženi ani odboráři z ostatních politických stran. Jak konkrétně vypadalo politické složení jednotlivých rad, se musíme podívat přímo do podniků a na pracoviště.

V Karviné na dole Barbora byla dne 11. května 1945 zvolena prozatímní závodní rada. Z jejích čtrnácti členů bylo zvoleno za KSČ deset kandidátů, za Národní socialisty dva a za sociální demokraty také dva.²⁸ S obdobným rozdělením proběhly na dole Barbora i volby do náhradního orgánu závodní rady, v nichž bylo zvoleno pět komunistů, tři sociální demokraté, dva zvolení byli charakterizováni jako národní socialisté a zbývající dva jsou psáni jako indiferentní. Mezi náhradníky bylo komunistů přímo osm a po dvou zástupcích měla sociální demokracie a národní socialisté.²⁹

Na jámě František v Horní Suché proběhly volby 14. května 1945 a z jedenácti zvolených kandidátů jich bylo pět charakterizováno jako komunisté, čtyři jako sociální demokraté a dva jako národní socialisté. Poslední dva jmenovaní ovšem nebyli zvoleni za dělníky, nýbrž za úřednictvo. Zajímavostí je, že všech pět komunistů bylo ve zprávě o výsledcích psáno jako polští komunisté a stejně tak u členů navržených za ostatní politické strany bylo zdůrazněno, že jde o Čechy.³⁰ V cihelně jámy František byli zvoleni jen dva kandidáti, jeden za sociální demokracii a jeden za KSČ. V jejích případech se již zápis o jejich národnosti nevyjadřoval.³¹

Na jámě Hlubina v Karviné byla ustavena desetičlenná rada, v níž zasedalo sedm komunistů, dva sociální demokraté a jeden kandidát bez politické charakterizace. Z národnostního hlediska je zajímavé, že hned šest zvolených kandidátů má u jména i poznámku Volkslista 3.³² Tento výsledek je zajímavý i z toho důvodu, že krajské vedení

26 NA, fond Odborové oddělení ÚV KSČ, sv. 9, arch. jed. 187, Směrnice pro provedení voleb do závodních rad.

27 Tamtéž.

28 ZAO, f. Revírní báňský úřad Ostrava, č. kart. 476, Ústřední prádlo Barbora.

29 Tamtéž, Náhradní orgán závodního zastupitelstva.

30 Tamtéž, Schválení závodního výboru jámy František v Horní Suché.

31 Tamtéž, Schválení závodního výboru na cihelně jámy František v Horní Suché.

32 Tamtéž, Seznam členů závodní rady jámy „Hlubina“.

KSČ na své poradě konané v srpnu 1945 rozhodlo o odmítnutí kandidatury jednoho z dělníků s odůvodněním, že podepsal Volkslistu.³³

V krnovské firmě Gabler proběhly volby až v srpnu 1945 již pod dozorem národní správy. Ve firmě pracovalo k 30. srpnu 1945 celkem 469 zaměstnanců, z nichž ale Čechů bylo jenom 91, Slováků 44 a zbytek tvořili Němci. Ti byli ještě rozděleni na německé komunisty a sociální demokraty (169) a Němce zde nuceně pracující (165). Z uvedeného počtu zaměstnanců ale mohlo volit pouze 69 dělníků a 10 úředníků. i zde volby proběhly aklamací a z devíti členů zvolené závodní rady jich bylo osm české nebo slovenské národnosti, zatímco dominantní Němce zastupoval jenom jeden kandidát, jenž byl v zápisu charakterizován, že reprezentuje komunistickou i sociálně demokratickou stranu.³⁴

Vyskytly se i případy, kdy byla v závodě po dohodě sestavena závodní rada, jejímiž členy se v rovnoměrném zastoupení stali členové všech stran NF existujících v závodě. Tento postup můžeme sledovat na příkladu Bohumínských drátoven, v nichž byla závodní rada utvořena 7. května 1945 ze zástupců tří politických stran NF,³⁵ kteří si rozdělili rovnoměrně zastoupení v radě. Nepřítomnost lidovců v závodní radě byla řešena okresním sekretariátem strany ve Fryštátu v lednu 1946 a na základě šetření se zjistilo, že lidovci nebyli v závodní radě zastoupeni z toho důvodu, že v květnu 1945 ani v lednu 1946 neexistovala stranická organizace v závodě.³⁶ I toto poměrné zastoupení ovšem nelze brát za důkaz skutečně rovného rozložení sil v závodě, jak svědčí zápis o volbě právě z Báňské a hutní společnosti Drátovna v Bohumíně, kde se volby odehrály 10. května 1945. Ačkoliv zastoupení jednotlivých stran ve dvanáctičlenné radě bylo rovným dílem rozděleno mezi komunisty, sociální demokraty a národní socialisty, tak ve volebních výsledcích bylo u jmen dvou nekomunistů připsáno KSČ. V ručně psaném soupisu pak bylo u těchto radních již přímo připsáno K, stejně jako u členů řádně zvolených za KSČ.³⁷ Z toho lze dovozovat, že i zde byla role komunistů dominantní.

O celkové podobě a výsledcích těchto prvních voleb jednalo krajské vedení KSČ. Na jejich schůzi zaznělo: „*Dnes (červenec 1945 pon. aut.) můžeme konstatovati, že v 85 % závodů máme závodní rady a ve 100 % odbory. Volilo se aklamačně.*“³⁸

O volbách, které proběhly v r. 1945, lze konstatovat, že přinesly silné zastoupení komunistů v radách. Zároveň byl však respektován i deklarovaný cíl, jímž byla jednota odborového hnutí, když své pozice získali i zástupci dalších politických stran zastoupených v NF. V průběhu dalších měsíců se závodní rady – i přes účast nekomunistických a nestranických zástupců – a jejich dělničtí členové rychle stávali hlasateli komunistických cílů, jak se ukázalo zejména v případech bojů o osud průmyslových konfiskátů. Na podporu těchto politických cílů byly pořádány i velké manifestace a v některých případech i stávky.³⁹

33 ZAO, f. KSČ Severomoravský krajský výbor, inv.č. 49, č. kart. 109, Zápis o poradě ze dne 13. srpna 1945.

34 ZAO, f. Gabler Franz, továrna stuh a prýmků, č. kart. 1, Hlášení závodní rady firmy František Gabler.

35 Jednalo se o KSČ, národní socialisty a sociální demokraty.

36 ZAO, f. Železářny a drátovny n. p. Bohumín, Podnikový archiv, č. kart. 2, Zápis schůze závodní rady z 22. ledna 1946.

37 ZAO, f. Drátovny Bohumín, inv.č. 5, č. kart. 1.

38 Tamtéž, KSČ Severomoravský krajský výbor, inv.č. 49, č. kart. 109, Protokol o schůzi byra konané dne 13. 7. 1945.

39 L. KALINOVÁ, *Společenské proměny*, s. 61.

Před volbami 1947

V průběhu dalších měsíců roku 1945 a 1946 se role odborů v ČSR stále zvyšovala. Tradičně vysoká odborová organizovanost českého dělnictva se potvrdila a počet členů odborů stále rostl a k 31. prosinci 1945 bylo v českých zemích organizováno asi 63 % všeho dělnictva. V dubnu 1946, v době konání I. Všeodborového sjezdu, byla odborová organizovanost v českých zemích již 73 %.⁴⁰ Společně s růstem členstva rostl i význam odborů jako masové organizace, jíž je možné ovlivňovat politické dění v zemi.

Růst vlivu a početnosti odborů se odehrával v době, kdy se strany Národní fronty dostávaly do stále větších sporů a pozice zastávané ROH byly stále bližší pozicím KSČ. Jednou z významných ukázek jejich názorového prolnutí se na konci roku 1946 stala problematika již zmíněných konfiskátů, při jejímž řešení komunisté využívali dělnické hnutí jako nástroj nátlaku, jak se ukázalo během stávek na začátku roku 1947. V této době byla již jednota celého odborového hnutí velice problematická, jelikož nekomunističtí zástupci v ÚRO a některé nedělnické odborové svazy se ozývaly s názory, které nekorespondovaly s oficiální linií prosazovanou ÚRO.⁴¹ Na přelomu let 1946/47 se totiž komunistická strana dostala do situace, kdy se lidovci a národní socialisté ocitli v přímé opozici vůči jejich názorům. V odborech bylo možné sledovat stále větší rozkol v původní jednotě, přičemž KSČ v nich měla dále převahu a ROH se stále zřetelněji stavělo za komunistické cíle. To se projevovalo i tím, že jakékoliv kritické hlasy, které zaznívaly proti dominanci komunistů v odborech, byly odborovým hnutím interpretovány jako snaha o rozbití odborové jednoty a pokus zvrátit poválečný vývoj.

Za této vypjaté situace uvnitř odborového hnutí se v zemi začaly na přelomu let 1946/47 připravovat další volby do závodních rad. Podle směrnic vydaných ÚRO měla být kandidátní listina navrhována opět podle zásad jednoty odborového hnutí, tedy měla být místní závodní skupinou ROH vytvořena jednotná kandidátní listina, na níž mohli být zapsáni jak v odborech organizovaní, tak i neorganizovaní zaměstnanci. Směrnice nehovořily o politickém zastoupení jednotlivých stran NF na této jednotné kandidátce.⁴² To vyhovovalo zejména komunistům, kteří tak mohli dále používat stejnou rétoriku jako doposud a jakékoliv námitky zástupců ostatních politických stran na silné zastoupení komunistických kandidátů na kandidátkách odmítat coby útoky na odborovou jednotu. Zároveň ale komunisté odmítali připustit možnost, že by bylo umožněno sestavení i druhé kandidátní listiny, aby měli voliči i alternativu vůči schválené listině.⁴³ Hlasující tedy měli jenom několik možností, jak se vyjádřit, buď souhlasit s navrženou kandidátkou, nesouhlasit s ní, nebo se voleb neúčastnit. Velice významným ustanovením byla klauzule, jež požadovala, že pro schválení navržené kandidátky je nutné ve volbách získat minimálně 4/5 hlasů všech zúčastněných voličů. V případě neschválení předepsaným počtem hlasů bylo nutno danou volbu opakovat.⁴⁴

Komunističtí odboroví předáci si byli vědomi toho, že námitky ostatních politických stran proti stávající podobě voleb do závodních rad cílí hlavně na jednotné kandidátky a tedy dle terminologie komunistů i na jednotu odborového hnutí. Proto ještě před volbami vypracovali

40 L. KALINOVÁ, *Východiska, očekávání a realita*, s. 55.

41 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 177.

42 NA, Odborové oddělení ÚV KSČ, svazek 9, arch. jed. 187. Směrnice pro provedení voleb do závodních rad.

43 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 178.

44 NA, Odborové oddělení ÚV KSČ, svazek 9, arch. jed. 187. Směrnice o provedení voleb do závodních rad.

komunisté plán vedení volební kampaně, který stanovil: „*Ideová náplň celé kampaně bude zaměřena na otázky produktivity práce, splnění dvouletého plánu, bude zdůrazňovat závodní rady jako lidové orgány v hospodářství. [...] bude nesena v duchu odborářské jednoty s vyloučením vlivu politických stran. [...] Kandidáti budou popularizováni v tom smyslu, jak se zasloužili o výstavbu závodu a republiky.*“⁴⁵ Jak byly tyto zásady přenášeny do praxe, ukázal již projev před odborovou komisí ÚV KSČ, v němž pravděpodobně počátkem roku 1947 zaznělo: „*Většina těchto útoků (na stránkách nekomunistických periodik pzn. aut.) předstírá ochranu demokratických zájmů členstva ROH a snahu po věcné kritice, ale hesla o jejichž umístění se pokouší dokazují, že jim nejde o kritiku, ale o nepřátelské útoky.*“⁴⁶

Zásady vypracované pro vedení kampaně se odrazily i v odborovém denním tisku, v němž se v době před konáním voleb mohli čtenáři setkávat s články manifestujícími odborovou jednotu.⁴⁷ Ty byly brzy nahrazeny příspěvky vyjadřujícími se k právě zahájeným volbám a hájícím komunistické zájmy pod záminkou ochrany odborové jednoty a z této pozice i útočící na ideové soupeře. Na stránkách odborového tisku na přelomu let 1946/47 můžeme číst: „*V úterním čísle Nového Slova bylo veřejnosti sděleno, že volby důvěrníků jednotného odborového hnutí ve Vítkovických železárnách se konaly nedemokraticky a že komunisté tyto volby zneužily. [...] Takové psaní považujeme za útok na jednotu odborového hnutí.*“⁴⁸ Podobně byl laděn i další příspěvek z března 1947: „*Pisatel v Demokratickém hlasu lidové strany nás nezastaví v naší budovatelské práci. [...] Srovnáme-li článek s tím co napsal ČAS, deník Demokratické strany Slovenska, o našem předsedovi s. Zápotockém, který prý dělal kápo v koncentračním táboře, srovnáme-li článek s ostatními útoky reakce na Revoluční odborové hnutí, je jasné oč tu jde [...] jde o pokus obrátiti kolo dějin.*“⁴⁹ V denním tisku dalších politických stran se objevovaly příspěvky, které v nevráživé atmosféře probíhajících voleb více či méně útočily na některé komunistické představitele ÚRO: „*Ale najdou se funkcionáři, na které nesmíte ukázat, že něco nedělají dobře. [...] Jakmile je přistihnete při činu, ukážete na ně, žádáte nápravu, začnou zvonit na poplach: To je boj proti ÚRO, to je boj reakčníka, fašisty, asociála.*“⁵⁰

Obecně byla volební kampaň vedena velice ostře a i přes původně deklarovanou nestrannost tohoto klání se volby do závodních rad nakonec změnilы zejména v záležitost politicky orientovaných osob. Naopak zaměstnanci politicky nevyhranění byli v mnoha případech znechuceni kampaní a do klání se příliš nezapojovali.⁵¹

Průběh voleb

Podle volebních směrnic měli hlasující možnost se vyjádřit jenom k předložené kandidátce a svým hlasem ji buď schválit, nebo zamítnout. Od prvních dní se začalo projevovat, že tyto

45 Tamtéž, svazek 9, arch. jed. 188, Volby do závodních rad.

46 Tamtéž, svazek 9, arch. jed. 188, Proč útočí reakce na odbory?

47 *Před volbami na dolech*, Práce, roč. 1947, č. 46 z 23. února 1947, s. 1.

48 *Útok na jednotu odborů*, Práce, roč. 1946, č. 255 z 6. listopadu 1946, s. 2.

49 Ad. BABULÍK, *Nevolte do závodních rad nepřátele dvouletky*, Časopis sklářství a keramika, roč. 1947, č. 3 z 1. března 1947, s. 1–2.

50 *Méně fetišismu by neškodilo*, Dnešek, roč. 1947, 50/51 z 6. dubna 1947, s. 805.

51 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 178.

volby se budou v mnohém lišit od těch v r. 1945 a demonstrativní aklamační volby budou nahrazeny skutečným soupeřením.

V oblasti spadající pod KOR Ostrava bylo připraveno celkem 639 kandidátních listin. Z nich více než polovina připadala na malé podniky a závody, v nichž volilo maximálně do 100 zaměstnanců. Jenom 27 závodních rad mělo být zvoleno v provozech, kde mělo volební právo více než 1 000 zaměstnanců, z nichž celých 16 patřilo k odborovému svazu hornictví a dalších 7 (z nich ale 3 zastupovaly podniky s více než 3 000 zaměstnanci) spadalo pod odborový svaz kovoprůmyslu. Absolutně nejvíce (87) závodních rad bylo voleno odborovým svazem zaměstnanců v kovoprůmyslu a též v dopravě. Hornictví a stavebnictví si též volilo každé 63 závodních rad, ale s tím rozdílem, že zatímco více než polovina závodních rad v hornictví zastupovala velké provozy, tak stavebníci volili své rady hlavně v provozech malých do 100 zaměstnanců. Dalšími významnými svazy, které v oblasti pod správou KOR Ostrava volily své rady, byl svaz zaměstnanců v textilnictví (56 rad), v zemědělství (54 rad), potravinářství (34 rad) a v distribuci zboží (38 rad), které si své zástupce také volily v naprosté většině v provozech s maximálně 500 zaměstnanci.⁵²

Schvalování prvních navržených kandidátek na území spadajícím pod KOR Ostrava začalo již z počátku roku 1947, nicméně volební výsledky byly k 1. březnu 1947 značně neuspokojivé. Do toho dne proběhla volba rady v celkem 38 případech a bylo zapsáno přes deset tisíc voličů. Avšak z celkem 7 979 zúčastněných voličů se jich pro kandidátky vyslovilo pouhých 5 778, což v důsledku znamenalo, že neprošlo 20 navržených kandidátek.⁵³ Ani další dny nepřinesly zásadní zvrát a k 8. březnu byla volební účast 78 % a ze zúčastněných voličů se jich pro kandidátky vyslovilo průměrně 73 %. V absolutních číslech to znamenalo, že z celkem navržených 66 kandidátek jich bylo schváleno pouhých 31. K tomuto dni byla KOR Ostrava jednou z mála krajských odborových rad, která na svém obvodu evidovala více než nadpoloviční neúspěch navržených kandidátek. Nicméně volby se v této době v některých KOR volby teprve rozbíhaly.⁵⁴

Ke dni 15. března proběhly volby již v celkem 153 závodech v obvodu KOR Ostrava, včetně velkých podniků ve Vítkovicích a v ostravsko-karvinském uhelném revíru. V posledně jmenovaných se volilo celkem velké množství závodních rad, a to nejenom na šachtách, na koksovárnách, ale i na ředitelství podniku. Nicméně potřebných 80 % hlasů získalo pouze několik kandidátek, z čehož dvě tyto závodní rady byly zvoleny na podnikovém ředitelství v Petřvaldě a provozním ředitelství celých OKD, kde pro navrženou kandidátku hlasovalo 89,5 %, respektive 98,83 %. Na velkých dolech v Ostravsko-karvinském revíru byla ovšem jednotná kandidátka odmítnuta na dolech Nová Jáma, Prezident Beneš, Suchá, Žofie, Václav, Hlubina, Doubravka, Ludvík, Pokrok i na mnohých dalších. Výjimkou byly kandidátky přijaté, což se stalo na dolech Evžen, Michálka, Trojice, Petr Cinger, či Ignát.⁵⁵ Tyto špatné výsledky komentoval deník *Práce* následovně: „*Většina politických stran, i některé strany*

52 Všeodborový archiv (dále jen VOA), f. ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, KOR Ostrava.

53 Tamtéž, Celkový přehled výsledků voleb k 1. 3. 1947.

54 Tamtéž.

55 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 14. 3. 1947.

*socialistické, vynaložily všechno své úsilí, aby dosáhly oněch dvaceti procent, které volby do závodních rad maří, v čemž jim jejich tisk pomáhal způsobem nevybíravým.*⁵⁶

Špatně dopadly také volby ve Vítkovických železárnách, kde z celkových 26 812 voličů přišlo volit jenom 22 415, z nichž jednotnou kandidátku podpořilo pouhých 11 875 dělníků. I k těmto špatným výsledkům se odborový list Práce postavil jako v předchozím případě a odpovědnost za krach kandidátky předložil svým čtenářům jako důsledek stranických zápasů, odehrávajících se na půdě závodu.⁵⁷ Nezvolena byla navržená kandidátka také v drátovnách Bohumín. Zde z 2 009 zaměstnanců volilo jenom 1 052 (325 zaměstnanců nemělo volební právo), ale pro navrženou kandidátku se jich vyslovilo pouhých 662, což znamenalo, že ani zde nebyla závodní rada v prvním kole zvolena a muselo se přistoupit k organizaci kola druhého.⁵⁸

Ani přes snahu, aby byly navržené kandidátky přijímány, se situace v obvodu KOR Ostrava do příštího měsíce příliš nezlepšila. Ke dni 5. dubna 1947 proběhlo již 335 voleb závodních rad, jichž se zúčastnilo 102 339 dělníků (volební účast byla 85 %), ale pro navrženou kandidátku se vyjádřilo pouze 64 % dělníků, což v celkových číslech znamenalo, že byla přijata jenom o něco málo více než polovina navržených kandidátek (183 vs. 152). To představovalo v rámci českých zemí vůbec jedny z nejhorších dosažených výsledků.⁵⁹ Tyto velice špatné výsledky byly projednávány i krajským vedením KSČ na schůzi konané v druhé polovině března. V debatě, jež se soustředila nejenom na Vítkovické železářny, ale pojednávala též o neúspěchu na šachtách ostravsko-karvinského revíru, se krajské vedení KSČ shodlo, že problémem byla politická izolovanost strany. Příčina izolovanosti KSČ byla přímo pojmenována jedním z účastníků diskuse: „*Izolaci ve Vítkovických železárnách jsme si zavinili sami, neboť tam závodní rada nevyjadřovala vůli všech zaměstnanců, nýbrž jen komunistů, problémy řešila nikoliv jako orgán odborového hnutí, nýbrž stranicky.*“⁶⁰ Jako další příčiny neúspěchu byla funkcionáři vytknuta snaha národních socialistů a sociálních demokratů, kteří hrají „*špinavou úlohu, zpátečnickou a její (sociální demokracie, pozn. aut.) nepokrokovost se zvláště silně projevuje v našem kraji.*“ Jako další důvod bylo jmenováno třeba také to, že komunisté oproti zejména sociálním demokratům podcenili osobní agitaci, což se jim na výsledcích voleb také vymstilo.⁶¹

Volby nicméně pokračovaly dále a na začátku května bylo v obvodu KOR Ostrava ukončeno celkem 523 voleb, jichž se zúčastnilo 120 937 dělníků z celkového počtu 143 843 oprávněných voličů. Celková úspěšnost ovšem nadále zůstávala pod českým průměrem a dosáhla k datu 3. května pouhých 65 %, což znamenalo, že bylo celých 222 kandidátek voliči odmítnuto.⁶² Situace zůstala stejná i na konci měsíce května, kdy byla skončena volba již v 574 závodních radách, ale úspěšnost přijatých kandidátek se nadále pohybovala okolo

56 *Většina horníků pro odborovou jednotu*, Práce, roč. 1947, č. 60 z 12. března 1947, s. 1.

57 *Volba závodní rady Vítkovických železáren*, Práce, roč. 1947, č. 62 z 14. března 1947, s. 1.

58 ZAO, Železářny a drátovny n.p. Bohumín, Podnikový archiv, č. kart. 1, Hlášení výsledku voleb do závodních rad.

59 VOA, ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, Celkový přehled voleb k 5. 4. 1947.

60 ZAO, KSČ – Severomoravský krajský výbor, inv.č. 51, č. kart. 109, Zápis schůze představenstva krajského výboru KSČ ze 17. března 1947.

61 Tamtéž.

62 VOA, ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, Celkový přehled voleb k 3. 5. 1947.

65 % a dosáhla jednoho z nejnižších procent přijatých kandidátek. Tento poměr nebyl zvrácen ani na začátku června, kdy bylo první kolo voleb již téměř u konce. V regionu KOR Ostrava bylo ukončeno k 7. červnu celkem 584 voleb do závodních rad, v nichž bylo přijato 345 kandidátek a zamítnuto 239. Celkem hlasovalo pro přijetí kandidátek do tohoto data 126 463 dělníků, což představovalo asi 66 % hlasujících, což KOR Ostrava zařadilo na chvost nejen českých, ale celkově československých volebních výsledků.⁶³

Do června se uskutečnily volby ve většině významných průmyslových podniků v obvodu KOR Ostrava. Mimo již zmíněných případů dolů v ostravsko-karvinském revíru či Vítkovických železáren se volilo i jinde. V dalším velkém podniku, Třineckých železárnách bylo evidováno 8 120 voličů, z nichž se zúčastnilo voleb 6 938 dělníků a úředníků (88 %). Pro navrženou kandidátku se zde ale vyslovilo pouhých 3 538 voličů a 3 255 jich naopak odmítlo kandidátku podpořit, takže se ziskem 51 % byla odmítnuta. Ve výtopnách Československých drah v Ostravě bylo v seznamech vedeno 1 168 voličů. Volební účast zde byla na poměry voleb do závodních rad průměrná, když se zúčastnilo asi 65 % zaměstnanců, z nichž se jich 450 vyslovilo pro a 294 proti kandidátce, která tak ani zde nebyla přijata.⁶⁴ Velice vysoká volební účast byla v závodě Tatra Kopřivnice, v němž bylo zapsáno ve volebních seznamech 3 946 voličů, a účast zde dosáhla 98 %. Výsledky byly ovšem podobně neuspokojivé jako v předešlých případech, jelikož pro jednotnou kandidátku se nevyslovilo ani 50 % zaměstnanců.⁶⁵ V závodě Koh-i-noor v Bílovci bylo zapsáno 594 voličů. Z nich se voleb zúčastnilo pouze 499 voličů, jichž se pro kandidátku vyjádřilo 75 %, takže ani zde nebyla přijata.⁶⁶ Neúspěchem skončily i volby v opavské továrně na šicí stroje Minerva, kde se z 309 voličů (74 % účast) vyslovilo pro jednotnou kandidátku jenom 220 voličů, což znamenalo v přepočtu zisk jen 71 %.⁶⁷

Ve velkých podnicích na území KOR Ostrava byly však některé z navržených kandidátek i schváleny. Ve Štrambersko-Vítkovických cementárnách byla navržená kandidátka přijata hned v prvním kole se ziskem 85 % hlasů ze 188 voličů, kteří se tohoto kola zúčastnili.⁶⁸ Byla také přijata navržená kandidátka ve Slezských bavlňářských závodech II i III ve Frýdku Místku, kde se podařilo získat přesně potřebných 80 % hlasů, respektive v závodě III 92 % hlasů.⁶⁹ Přijata byla též kandidátka v železárnách v Brance u Opavy, kde z 504 zaměstnanců oprávněných volit se jich pro navrženou kandidátku vyslovilo 307, což představovalo 85 % voličů, jež se dostavili odevzdat svůj hlas.⁷⁰ Přijaté byly dále kandidátky například v závodě Tonak v Novém Jičíně nebo v elektrárně Karolina v Ostravě.⁷¹

V případě nepřijetí kandidátky se konalo druhé kolo. Podle organizačního pokynu se k zahájení procedur vedoucích k dalším volbám mělo přistoupit do dvou týdnů od zjištění předchozích výsledků a ke zvolení bylo nutné znovu docílit minimálně 80 % hlasů

63 Tamtéž, Celkový přehled voleb k 7. 6. 1947.

64 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 31. 3. 1947.

65 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 27. 3. 1947.

66 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 22. 4. 1947.

67 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 14. 4. 1947.

68 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů.

69 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 1. 3. 1947 a k 11. 3. 1947.

70 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 27. 3. 1947.

71 Tamtéž, Denní přehled výsledků voleb do závodních rad a důležitých závodů k 14. 4. 1947.

souhlasících s navrženou kandidátkou.⁷² Nicméně ani v těchto volbách se v obvodu KOR Ostrava nedařilo získávat souhlas se všemi navrženými kandidátkami. Na konci března 1947 bylo skutečně již 16 opakovaných voleb, v nichž bylo přijato jenom 8 navržených kandidátek.⁷³ Velice špatné výsledky v opakovaných volbách se nezlepšily ani v průběhu dubna a na konci tohoto měsíce bylo ukončeno 98 opakovaných voleb do závodních rad, z nichž bylo ale přijato pouhých 38, což z dosud proběhnutých druhých voleb byl vůbec nejhorší výsledek z celé ČSR.⁷⁴ V průběhu těchto opakovaných voleb se nezdařilo zvolit závodní radu ani v Bohumínských železárnách. Zde se druhé kolo konalo 17. dubna a z 1946 oprávněných voličů se pro kandidátku vyslovilo jenom 716 osob, proti hlasovalo 789 osob, neplatných hlasů bylo 48 a hlasování se vůbec nezúčastnilo 393 osob.⁷⁵ i tato čísla ukazují, jak daleko byly tyto volby od jednoty, kterou před nimi tak hlasitě deklarovaly odbory.

Tyto nízké počty schválených kandidátek se opakovaly i o měsíc později a na konci května bylo ze 188 kandidátek navržených ve druhých kolech v regionu KOR Ostrava přijato jenom 34 %, tedy 64 kandidátek. Horší výsledky v opakovaných volbách zaznamenala jenom KOR Klatovy, kde bylo schváleno pouze 23 % kandidátek. Výsledky z Klatov byly ovšem ovlivněny tím, že k 23. květnu zde proběhlo pouze 22 opakovaných voleb.⁷⁶ Nakonec k datu 1. října 1947 se na území KOR Ostrava odehrálo 227 opakovaných voleb, v nichž byla navržená kandidátka přijata jenom v 75 případech. Je však nutné dodat, že mnoho kandidátek neprošlo jenom těsně, jelikož v rozmezí zisku 66 až 79 % skončilo skoro 90 kandidátek a dalších 44 jich získalo mezi 80 až 89 %. Pouze 13 kandidátek nezískalo ani 50 %.⁷⁷

Zhodnocení voleb 1947

Ačkoliv hlavní část voleb se uskutečnila v průběhu března až května 1947, tak i z důvodu opakování některých voleb, se celý proces protáhl až do podzimu. Konečné výsledky byly k dispozici až na konci prosince a pro obvod KOR Ostrava znamenaly, že podstatná část navržených kandidátek nebyla vůbec přijata, a to ani ve druhých kolech. Celkem proběhlo v tomto obvodu 639 I. kol voleb do závodních rad, do nichž bylo oprávněno volit 158 896 zaměstnanců. Z nich se voleb ve skutečnosti zúčastnilo 129 184 zaměstnanců, což nevybočuje z celorepublikového průměru. Pro přijetí kandidátek se vyslovilo 75 682 hlasů, proti kandidátkám bylo 40 552 hlasů. Oproti všem ostatním krajům byl v ostravském obvodu naprosto nesrovnatelně nejvyšší počet neplatných hlasů, jichž bylo napočítáno celkem 12 950, což zdaleka převyšuje jednotlivé výsledky všech dalších krajů, ale ani sečtení všech neplatných hlasů v českých zemích (10 565) se nevyrovná počtu neplatných hlasů zaznamenaných KOR Ostrava. Za těchto podmínek prošlo 388 a bylo zamítnuto 251 navržených kandidátek.⁷⁸ Ve druhém kole se volilo do zbývajících 251 závodních rad,

72 NA, Odborové oddělení ÚV KSČ, svazek 9, arch. jed. 187, Směrnice pro provedení voleb do závodních rad.

73 VOA, ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, Celkový přehled výsledků opakovaných voleb do závodních rad ku dni 29. 3. 1947.

74 Tamtéž, Celkový přehled výsledků opakovaných voleb do závodních rad ku dni 26. 4. 1947.

75 ZAO, Železárny a drátovny n.p. Bohumín, Podnikový archiv, č. kart. 1, Výsledky opakovaných voleb do závodních rad.

76 VOA, ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, Celkový přehled výsledků opakovaných voleb do závodních rad ku dni 23. 5. 1947.

77 Tamtéž, II. Volby ku dni 1. 10. 1947.

78 Tamtéž, Celkový přehled výsledků voleb do závodních rad podle jednotlivých krajů k 31. 12. 1947, I. kolo.

jejichž kandidátky nebyly potvrzeny v předešlém kole. Tohoto opakovaného kola se smělo zúčastnit 121 545 zaměstnanců, z nichž 95 252 jich skutečně k volbám dorazilo. Pro navržené kandidátky se vyslovilo 63 139 zaměstnanců, proti bylo 30 536. Nadále zůstal vysoký počet neplatných hlasů, jichž nyní bylo 1 775, což ovšem již nebylo vzhledem ke zbytku ČSR až tak vysoký nepoměr, jako v I. kole, ale nadále se jednalo o nejvíce neplatných hlasů na KOR v celé zemi. Při těchto výsledcích prošlo 101 a neprošlo 150 navržených kandidátek.⁷⁹ Celkem to znamenalo, že bylo do konce roku 1947 zvoleno 489 rad. V místech, kde nebyly zvoleny rady ani na druhý pokus, vznikly náhradní orgány, které zastupovaly roli rad.

Z pohledu na výsledky můžeme konstatovat, že v obvodu KOR Ostrava se s neúspěchem setkaly kandidátky ve velkých podnicích a na dolech, které byly nejčastěji odmítány. Jak ukazuje jednání krajského výboru KSČ z března 1947, tak neúspěch byl komunisty vnímán velmi citlivě. Nicméně podle oficiálního pojetí vedení ROH se volbami podařilo uhájit odborovou jednotu, jakkoliv rady nebyly přímo organizační složkou ROH. V oficiálních dějinách odborového hnutí přímo čteme, že vítězství ve volbách bylo nejvýraznější ve velkých podnicích.⁸⁰ Ve vztahu ke KOR Ostrava se ale jedná přinejmenším o nepřesnost, jelikož velké provozy, v nichž volilo více než 1 000 zaměstnanců, se spíše vyslovovali negativně vůči navrženým kandidátním listinám. Takovýto výsledek vidíme v Třineckých železárnách, ve Vítkovicích, na řadě šachet Ostravsko-karvinských dolů, v Bohumínských drátovnách, v ostravské Báňské a hutní společnosti, jednotná kandidátka byla odmítnuta zaměstnanci ÚNV Ostrava, výtopen ČSD Ostrava, či Tatry Kopřivnice i Tatry Butovice.

Na druhou stranu je faktem, že v mnoha podnicích obdržely navržené kandidátky nadpoloviční většinu hlasů a k dosažení klíčové 4/5 většiny zbývalo jenom několik procent. Sami komunisté volby hodnotili: „*Průběh voleb [...] ukazuje, že se sice podařilo jednotu zevrubně obhájit, ale ne rozšířit a prohloubit.*“⁸¹ Příčiny tohoto volebního výsledku byly jmenovány různé. V první řadě byla, stejně jako v Ostravě, vytknuta špatná organizace kampaně a nejednotné hájení a propagace odborových zájmů. Výtka byla směřována i vůči odborovému tisku, který se nezapojil dostatečně do propagace voleb.⁸²

Nicméně hlavním problémem byly stranické souboje, vedené v jednotlivých závodech. Stranický charakter těchto voleb, navzdory zejména komunisty deklarované nadstranickosti při výběru jednotné kandidátky, se v celorepublikových výsledcích projevil tím, že nestraniční dělníci a úředníci zaujali v nových radách asi pouze 5 % míst, přičemž se ovšem množství jednotlivých odborových organizací sestávalo zejména z indiferentních dělníků.⁸³ Na půdě továren se nekomunistické strany NF vymezovaly vůči „rudnutí“ odborů a snažily se právě klauzulí o nutnosti 4/5 většiny ve volbách narušit proces tvorby závodních rad. Byla to právě tato klauzule, která se v povolebních hodnoceních stala terčem kritiky ze strany komunistů, kteří ji interpretovali jako: „*Nedemokratické a odborářsky neúnosné ustanovení zákona*

79 Tamtéž, Celkový přehled výsledků voleb do závodních rad podle jednotlivých krajů k 31. 12. 1947, II. kolo.

80 J. PELIKÁNOVÁ – V. DUBSKÝ a kol., *Přehled dějin československého odborového hnutí*, Praha 1984, s. 361.

81 NA. Odborové oddělení UV KSČ, svazek 9, arch. jed. 188, Účelem voleb.

82 Tamtéž.

83 F. ČAPKA, *Odbory v českých zemích*, s. 178.

*o 4/5tinové většině mohlo[...] být plně využito k tomu, aby malá menšina mohla vnucovat svou vůli většině.*⁸⁴

Obecně volby do závodních rad ukázaly stále rostoucí rozpory mezi stranami NF i zostřující se politický boj mezi komunisty na jedné straně a zejména národními socialisty na straně druhé. Volby konané v obvodu KOR Ostrava dopadly vůbec nejhůře v českých zemích, což znamenalo pro KSČ výrazné varování, že její pozice v tomto průmyslovém regionu nejsou vůbec tak pevné, jak se později snažila ukazovat. Neúspěchy ve velkých podnicích byly zvláště citelným neúspěchem, ze kterého si musela do budoucna KSČ vyvodit závěry.

Elections to work councils between 1945 and 1948

(Summary)

In 1945, the work councils became one of the bodies of the new corporate democracy, which was built in Czechoslovakia. According to the statutes, the workers were supposed to elect their representatives themselves, which occurred first in 1945 and then in 1947. Already in the elections in 1945, the Communist Party candidates obtained strong representation in the councils despite the declared impartiality of the councils. The political struggle for gaining the influence in the councils culminated in 1947 during the second election, which was preceded by a fierce campaign. In spite of the election of many Communist delegates, the Communist Party considered the election a failure, as it did not manage to set up councils in a number of large industrial plants not even at a second attempt. Moreover, the elections in 1947 only further documented the deepening contradictions between the parties of the National Front.

---

84 VOA. ÚRO-Org., inv. jed. 158, č. kart. 38, Hodnocení zkušeností voleb do závodních rad.